

Борис Євгенович Патон і фізіологічна наука

Ці короткі, багато в чому уривчасті замітки, що не притаманні величності особи Бориса Євгеновича Патона, напевно, слід почати з контактів його батька Євгена Оскаровича Патона і самого Бориса Євгеновича з визначним фізіологом і патофізіологом, президентом Української академії наук (1937–1946 рр.) Олександром Олександровичем Богомольцем. Саме за його президентства відбувалося становлення та розвиток тієї справи, якій присвятив усе своє життя Борис Євгенович, – електрозварюванню.

За підтримки Олександра Олександровича Богомольця в 1934 р. у Києві було створено Інститут електрозварювання – один з перших у світі. Цікаво, що в ці самі роки було створено і Інститут клінічної фізіології АН УРСР, який згодом перейменовано в Інститут фізіології ім. О.О. Богомольця НАН України.

Надалі доля розпорядилася таким чином, що вже Борис Євгенович Патон, будучи президентом Академії наук України, опікувався розвитком фізіології та патофізіології в нашій країні.

Нещодавно на своєму 100-річному ювілеї академік НАН України Пилип Миколайович Серков згадував, що до революції 1917 р. завдяки науковим досягненням таких всесвітньо відомих фізіологів, як Василь Юрійович Чаговець, Василь Якович Данилевський, Броніслав Фортунатович Веріго Україна займала одне з перших місць у світовій фізіологічній науці. Разом з тим у постреволюційні і післявоєнні роки ці досягнення були значною мірою втрачено. Ставши президентом НАН України, Борис Євгенович Патон вирішив відродити славу фізіологічної науки в Україні. Він уважно ознайомився з розвитком фізіологічних

досліджень у лабораторії відомого електрофізіолога академіка Д.С. Воронцова і під впливом цих спостережень дійшов висновку про необхідність істотно перепрофілювати напрями досліджень в Інституті фізіології у бік посилення і розширення робіт нейрофізіологічної спрямованості. Для надання потужності науковим дослідженням Борис Євгенович вирішив, що Інститут повинен очолити ще порівняно молодий, високоосвічений та енергійний доктор наук, фізіолог Платон Григорович Костюк. Як згодом згадував Борис Євгенович: «роздумуючи про шляхи вдосконалення діяльності АН УРСР, про стимули і імпульси її підйому, я дійшов закономірного висновку про те, що саме Платон Григорович має необхідний кругозір і якості наукового лідера, щоб очолити Інститут фізіології ім. О.О. Богомольця, перетворити його на передову установу і надати йому як би «друге дихання».

Незважаючи на те, що Платон Григорович спочатку сумнівався і навіть віднісся скептично до пропозиції Бориса Євгеновича, побоюючись, що адміністративна робота відволікатиме його від науки, президент Б.Є.Патон наполіг на своєму і не помилився. Інститут фізіології, безумовно, став одним з лідерів досліджень у галузі нейрофізіології не лише в СРСР, але й у світі.

Велика кількість оригінальних досліджень, виконаних на високому світовому рівні, включаючи два відкриття, а також сотні докторів і кандидатів наук, вихованих в Інституті, щорічне проведення симпозіумів і міжнародних конференцій за участю видатних фізіологів зі всього світу – все це результат уважного відношення президента НАН УРСР до фізіологічної науки і його

правильного вибору, як на пряму досліджень Інституту, так і його директора.

І надалі Борис Євгенович не припиняв своїх зусиль зі зміцнення фізіологічної науки в Україні. Відомий його відгук на прохання президента АН СРСР Мстислава Всеволодовича Келдиша про необхідність заміщення посади академіка-секретаря відділення фізіології АН СРСР. За рекомендацією Бориса Євгеновича цей пост Всесоюзного керівника фізіологічної науки зайняв не хто інший, як Платон Григорович. І потім протягом 8 років виконував ці складні обов'язки, суміщував відповідальну роботу у Москві та Києві.

Борис Євгенович неодноразово відвідував Інститут фізіології ім. О.О. Богомольця НАН України, який він тепло називав «Богомольцевським будинком». Саме завдяки його участі в долі цього будинку в 70-х роках минулого століття було зведено сучасний експериментальний корпус – 16-поверхова будівля. Не варто і казати, наскільки це дало змогу розширити коло наукових досліджень.

Тепер у старому «будинку Богомольця» в основному проводяться дослідження патофізіологічного профілю за традиційними для фундаторів Інституту напрямками: фізіологія і патологія серцево-судинної системи, загальна і молекулярна патофізіологія, патофізіологія гіпоксичних станів, імунологія і цитотоксичні сироватки тощо. У висотній будівлі розміщено лабораторії нейрофізіологічного профілю та сектор молекулярної фізіології.

Варто згадати про дбайливе відношення Бориса Євгеновича до вчених-фізіологів і патофізіологів не лише в Інституті фізіології, але і в Україні в цілому. Для Бориса Євгеновича характерним було прагнення допомогти видатному фізіологові і патофізіологові Володимирі Веніаміновичу Фролькісу в його становленні як академічного вченого. Адже саме завдяки його турботам і наполегливості В.В. Фролькіса обрано віце-президентом Академії наук, і згодом

він зробив багато для організації і роботи Академії медичних наук України.

Я гордий тим, що вже понад 40 років працюю в Інституті фізіології, який відноситься до НАН України. Ця наукова організація виділяється з багатьох, зокрема наукових організацій України, не тільки високим рівнем досліджень, але і особливим демократичним духом, що пов'язано значною мірою з діяльністю його президента Б.С. Патона, з його невпинною роботою на благо академічної науки, різносторонністю інтересів у прагненні якомога глибше вникнути в потреби не лише різних наукових колективів, але і окремих науковців, його доступністю до наукового спілкування.

Незважаючи на колосальну зайнятість з організації роботи надзвичайно різноманітних за своїм профілем академічних установ, Борис Євгенович зовсім не цурається конкретної роботи, у тому числі й у напрямі розробки патофізіологічних і медичних аспектів. Півтора роки мені довелося розробляти вітчизняні коронарні стенти для хірургічного лікування порушення коронарного кровообігу спільно з науковцями Інституту електрозварювання ім. Є.О. Патона і особисто з Борисом Євгеновичем. Ми разом відвідували медичні установи, в яких використовувалася зарубіжна апаратура та проводилися операції зі стентування судин серця, неодноразово брали участь в обговоренні планів і результатів цієї конкретної роботи, і я на власні очі бачив глибоку зацікавленість Бориса Євгеновича в розробці теми та в її успішному закінченні.

Щиро вітаємо нашого дорогого президента Бориса Євгеновича Патона зі славним ювілеєм та дякуємо йому за допомогу, повсякденну підтримку та невтомну роботу на благо нашої науки.

Президент наукового товариства
патофізіологів України
академік НАНУ

О.О. Мойбенко